

Meliorační zařízení a zatrubnění potoka

Má-li jít o součást věci, pak znaky funkční a fyzické spojitosti s věcí hlavní musí být naplněny kumulativně.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 28 Cdo 288/2004, ze dne 19.7.2004)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobce M. S., zastoupeného advokátem, proti žalovaným 1) Městu L., v řízení o dovolání zastoupenému advokátem, a 2) ČR - Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových se sídlem v Praze 10, Kodaňská 46, v řízení před nižšími instancemi za účasti vedlejších účastníků P. L., s. p. a S. v. a k., a. s., o určení vlastnictví, vedené u Okresního soudu v Liberci pod sp. zn. 22 C 350/99, o dovolání prvního žalovaného proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočky v Liberci ze dne 27. 8. 2003, č. j. 35 Co 65/2003-100, tak, že dovolání zamítl.

Z odůvodnění :

Rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem, pobočky v Liberci, výše označeným byl přes odvolání prvního žalovaného potvrzen rozsudek Okresního soudu v Liberci ze dne 30. 10. 2002, č. j. 22 C 350/99-68, ve výroku I., kterým bylo určeno, že zatrubněná část vodoteče R. potoka v L. pod obytným domem žalobce v L. 14-R. čp. 463/170 je ve vlastnictví prvního žalovaného. Toho odvolací soud zavázal k náhradě nákladů odvolacího řízení, vzniklých žalobci. Zamítavý výrok III. rozsudku soudu prvního stupně o žalobě ve vztahu ke druhému žalovanému nebyl napaden odvoláním.

V řízení před řádnými instancemi nevznikly pochybnosti o tom, že žalobce je vlastníkem domu i se zastavěným pozemkem (parc. č. 670 v k. ú. R.), že první žalovaný je správcem zatrubněné části vodoteče a že zatrubnění je vodním dílem, obojí posledně řečené ve smyslu příslušných ustanovení zákona č. [254/2001](#) Sb., o vodách. Naléhavý právní zájem žalobce na určovací žalobě (§ 80 písm. c/ občanského soudního řádu - dále „o. s. ř.“) byl spatřován v havarijním stavu zatrubnění, při němž současně není jasné, kdo má povinnost tento stav odstranit. Z vedlejších účastníků byl prvně jmenovaný správcem otevřené části potoka, druhý byl řízení účasten s ohledem na eventualitu napojení na vodní tok. Klíčovou otázkou vlastnictví zatrubnění, rozhodnou pro vyjasnění dalších povinností zúčastněných subjektů, vyřešil odvolací soud tak, že posuzoval vodní dílo jako samostatný předmět právního vztahu, osvětlil si otázku výstavby díla při jeho vzniku (činil tak první žalovaný, též za investiční účasti obce R., později sloučené s L.), a za konstatování, že dílo bylo od počátku a je i v současnosti, s výjimkou období od 1. 1. 1950 do 24. 5. 1991, obecním majetkem (bez jakéhokoli jiného vlastnického přechodu než v uvedeném mezidobí na stát), rozhodl v souladu s navrhovaným žalobním petitem o vlastnictví Města L., jako prvního žalovaného, k vodnímu dílu.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal první žalovaný dovolání. Namítl v něm jednak po procesní stránce, že odvolací soud provedením obsahově podstatných důkazů porušil zásadu dvojinstančnosti řízení. Zejména však argumentoval ve dvojitě hmotněprávním směru, a to že 1) stavba zatrubnění nemůže být samostatnou věcí, ale je součástí pozemku a 2) že vlastnické právo ke stavbě na něj nemohlo dnem 24. 5. 1991 přejít, neboť mu do té doby nenáleželo ani právo hospodaření a účinky zákona č. 279/1949 Sb. na vlastnický vztah posoudil odvolací soud chybně. Dovolatel přičítal těmto otázkám zásadní právní význam a navrhoval, aby dovolací soud zrušil napadený rozsudek a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

K dovolání se vyjádřil nejen žalobce, ale i druhý žalovaný (ač nebyl účastníkem dovolacího řízení) a první z vedlejších účastníků (ač do řízení o dovolání procesně nevstoupil). Všichni jmenovaní považovali dovolání za nedůvodné s tím, že by mu nemělo být vyhověno.

Nejvyšší soud zjistil, že dovolání podal první žalovaný, zastoupený advokátem, včas (§ 240 odst. 1, § 241 odst. 1 o. s. ř.). Z hlediska přípustnosti dovolání nepřicházela v úvahu aplikace § 237 odst. 1 písm. a/, b/ o. s. ř., neboť výroky nižších instancí jsou v meritu shodné, aniž by navíc rozsudku prvostupňového soudu předcházela kasace odvolacím soudem s odlišným právním názorem. Dovolací soud však přiznal dovolání přípustnost pro zásadní právní význam,

neboť vzhledem ke specifickému skutkovému základu věci neexistuje k řešeným právním otázkám (zejména k otázce zatrubnění potoka jako věci právně samostatné či součásti pozemku) odpovídající judikatura. Dovolací soud se tedy zabýval dovolacím důvodem podle § 241a odst. 2 písm. b/ o. s. ř., tj. zda byla věc správně posouzena po právní stránce.

Dovolání nebylo shledáno jako opodstatněné.

Obě námitky dovolatele spolu souvisejí. Dovolací soud považoval za vhodné zabývat se nejprve otázkou, zda první žalovaný potenciálně mohl být vlastníkem zatrubnění a poté, při kladné odpovědi, navázal rozbořem problému, zda je zatrubnění za daného skutkového stavu způsobilé být samostatným předmětem vlastnictví či jde o pouhou součást pozemku.

1) Vlastnický vztah k vodnímu dílu

Jak zjistil z listin porízených v letech 1935 a 1936 odvolací soud, podmínky stavby dílčího „zarouování“ potoka zvaného R. stanovil Okresní úřad v L. a vzhledem k průběhu vodního toku se na stavbě podílely, podle všeho i finančně, město L. i obec R. Účelem zatrubnění je nepochybně udržení vodního toku ve stávajících mezích a ochrana okolních nemovitostí; z povahy věci tu vyplývá správnost závěrů odvolacího soudu, že jde o obecní majetek resp. statek ve smyslu § 288 obecného zákoníku občanského (č. 946 Sb. zák. z roku 1811). Veřejná prospěšnost zatrubnění, která je atributem obecního statku, je zjevná; pokud jde o další pojmový znak obecního statku, totiž možnost jeho obecního užívání, pak je záhodno, vedle současného přihlídnutí k veřejně žádoucímu účelu stavby, odkázat na výklad v Komentáři k obecnímu zákoníku občanskému autorů Roučka, Sedláčka a dalších (reprint vydaný ASPI v roce 2002, díl druhý, str. 18), že veřejný statek nemusí být ve všech směrech přístupný a že v pochybnostech „sluší uznati na obecné užívání“. Vedle další indicie ve prospěch uvedených závěrů, totiž obsahu protokolu Okresního úřadu v L. ze 16. 10. 1935 („v soukromoprávním směru věnuje se uskutečnění tohoto projektu všeobecné pochopení“), lze, co do významu v neposlední řadě, argumentovat shrnutím pestré palety relevantních vodoprávních předpisů z tehdejší doby, již – s působností pro české, nikoli moravské a slezské území – vévodil vodní zákon z 28. 8. 1870 č. 71 zemských zákonů českých. Na rozdíl od nynějšího pojetí, nepokládajícího vody za samostatný předmět vlastnických vztahů, operuje tehdejší výklad s pojmy vod veřejných a soukromých (podrobněji viz Slovník veřejného práva československého, svazek V., reprint Eurolex Bohemia 2000, zejména str. 196 – 202, v rámci hesla Vodní právo) a za soukromé vody považoval vodní zákon z roku 1870 jen v § 4 taxative vypočtené vody, a sice podzemní, dále vody z atmosférických srážek shromážděné, též vody zachycené a uzavřené v soukromých studnách, rybnících apod. a konečně odtoky vod takto vymezených, pokud ovšem neopustily pozemek držitele. Per eliminationem je tedy zřejmé, že všechny ostatní vody resp. vodní toky musely mít charakter veřejný.

Další průběh vlastnického vztahu v relaci k vodnímu dílu popsal přílehavě odvolací soud. Bez ohledu na vlastnictví k domu a pozemku (to není v rozsudku řešeno a není to rozhodující, je však patrné, že tímto vlastníkem mohla být též obec) tu působily právní důsledky zákona č. 279/1949 Sb., o finančním hospodaření národních výborů, na jehož základě zanikl obecní majetek dnem 31. 12. 1949 a obnovil se opět až dnem 24. 5. 1991, tedy dnem účinnosti zákona č. 172/1991 Sb. o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí. V mezidobí nebyly, pokud jde o v posuzované věci dotčené nemovitosti, zjištěny žádné vlastnické změny; hospodařila-li tedy obec (první žalovaný) s vodním dílem na podkladě rozhodnutí tehdejšího republikového ministerstva lesního a vodního hospodářství ze dne 12. 7. 1988 jako jeho správce v příslušném úseku, pak se podle § 1 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb. mohla oprávněně stát ode dne účinnosti tohoto zákona jeho vlastníkem.

Námitky dovolatele k aplikaci zákona č. 172/1991 Sb. tedy nejsou důvodné; vodní dílo bylo co se vlastnického vztahu týče, způsobilé být předmětem vlastnictví prvního žalovaného.

2) Vodní dílo jako součást pozemku či samostatný předmět vlastnictví

Vodní díla jsou podle § 55 odst. 1 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách, stavby, které slouží mj. k umělému usměrňování odtokového režimu povrchových vod; zatrubnění potoka lze podle písm. b/ téhož ustanovení považovat za stavbu, kterou se upravuje koryto vodního toku.

Skutečnost, že jde o stavbu, však neznamená, že by po stránce občanskoprávního posouzení nemohlo jít o součást pozemku, pod jehož povrchem vede. Judikatura však, včetně historických pramenů, přisvědčuje spíše závěru o samostatné věci.

Autonomní právní osud mohly mít například „Samostatné cizí stroje, třebas byly zazděny.“ Podobně sklep pod cizím

pozemkem „... jest samostatným předmětem právního a knihovního obchodu“ (obojí citováno ze sbírky Glaser-Unger, podrobněji in Komentář Rouček-Sedláček a kol. výše uvedený, díl druhý, str. 45). V Bohuslavově sbírce rozhodnutí prvorepublikového Nejvyššího správního soudu se za vlastníka vodního díla, „... pokud přichází v úvahu povinnost k udržování vodního díla, ... považuje onen vodní oprávněnc, který zařízení pro své účely zřídil a používá ...“ (nález NSS ze dne 22. 12. 1942, č. 1694/41-4, ve sbírce pod zn. A 978/42).

Stavbu je však nutno posuzovat především podle aktuální právní úpravy a jejího nynějšího výkladu. Podle § 120 odst. 1 občanského zákoníku je součástí věci vše, co k ní podle její povahy náleží a nemůže být odděleno, aniž by se tím věc znehodnotila. Odstavec 2 téhož ustanovení hovoří o tom, že stavba není součástí pozemku.

Zákonem explicitně vyjádřenou zásadu, že stavba není součástí pozemku (mimočodem vývojem právní úpravy, jak známo, zpochybněnou), lze ovšem bez obtíží aplikovat jen na stavbu zřízenou na povrchu resp. nad povrchem pozemku. U podpovrchové stavby je namíste obezřetná a širší interpretace zákona, jak to dokládá především plenární nález Ústavního soudu ze dne 24. 5. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 16/93, uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení ve svazku 1 pod č. 25. V publikované právní větě se říká, že „Meliorační zařízení (pozn. dovolacího soudu - z vodoprávního pohledu stavba), umístěná pod povrchem pozemku, ... nejsou stavbou ve smyslu § 120 odst. 2 občanského zákoníku, nýbrž součástí pozemku podle § 120 odst. 1 občanského zákoníku.“

Konfrontace závěrů tohoto nálezu se skutkovým stavem zjištěným v nyní posuzované věci však vyžaduje zapojení výkladových kritérií, použitých ostatně i Ústavním soudem. Ten s odkazem na R 4/1992 zdůraznil jako definiční znaky součástí věci její funkční a fyzickou spojitost s věcí hlavní a též nemožnost oddělení součástí věci, aniž by se tím věc hlavní znehodnotila. Dovodil, že meliorační zařízení umístěné pod povrchem pozemku tyto znaky splňuje: „ ... je funkčně a fyzicky spojeno s pozemkem a platí pro ně nemožnost jeho oddělení, aniž by nedošlo k znehodnocení pozemku ...“.

Právě tato citovaná charakteristika však demonstruje odlišnost posouzení právní povahy melioračního zařízení od zatrubnění potoka v daných podmínkách, i když je obojí vodním dílem. Má-li jít o součást věci, pak znaky funkční a fyzické spojitosti s věcí hlavní musí být naplněny kumulativně. U nyní posuzovaného vodního díla však o funkční spojitosti s pozemkem nelze hovořit. Meliorační zařízení, vedené pod povrchem zemědělské půdy, nelze po stránce funkční srovnávat se zatrubněním potoka, vestavěným pod základy obytného domu. Zatímco meliorační zařízení slouží zavlažování zemědělského pozemku nebo i přilehlých pozemků téhož půdního charakteru, zatrubnění potoka bylo provedeno nezávisle na vůli zejména nynějšího vlastníka domu a zastavěného pozemku a svou existencí znamená pro vlastníka zátěž, blízkou po právní stránce věcnému břemeni (navíc jde v současnosti o havarijní stav).

Zatrubnění R. potoka jako vodní dílo tedy není součástí pozemku ve vlastnictví žalobce a v rozsahu stanoveném výroky nižších instancí je vlastnictvím prvního žalovaného.

Sluší se závěrem poznamenat, že dovolací soud neshledal po procesní stránce v řízení před nižšími instancemi takové v dovolání neuplatněné vady, které by přivodily zmatečnost rozhodnutí (§ 242 odst. 3 o. s. ř.). Za marginální pak nutno považovat dovolací námitku též procesního charakteru (podřaditelnou pod dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. a/ o. s. ř.), že odvolací soud nebyl oprávněn doplnit dokazování čtením listin (o stavbě zatrubnění ve 30. letech minulého století) a sám meritorně rozhodnout. Odvolací soud svým postupem nijak neporušil ani ustanovení § 213 odst. 2 o. s. ř., ani zásadu dvojinstančnosti řízení. Konečně i formulace rozsudečného výroku o „zatrubněné části vodoteče“ R. potoka, byť nyní dovolací soud užívá též termínu zatrubnění, je dostatečně ilustrativní, aby v rámci určovacího výroku postavila do budoucna najisto otázku vlastnictví k popsánému vodnímu dílu jako stavbě.

Rozsudek odvolacího soudu je tedy správný a dovolací soud proto dovolání prvního žalovaného podle § 243b odst. 2 věty před středníkem o. s. ř. zamítl.

Další články:

- [Koupě nemovité věci](#)
- [Nesprávný úřední postup \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Platební neschopnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Předkupní právo \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Přerušeni řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Rodinný závod \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Dědictví](#)
- [Výživné](#)
- [Valná hromada](#)
- [Ustanovení zástupce](#)
- [Náhrada škody](#)